

**PÁZMÁNY PÉTER KATOLIKUS EGYETEM
KÁNONJOGI POSZTGRADUÁLIS INTÉZET**

**EGYHÁZLÁTOGATÁSOK A MÁTRASZŐLŐSI
PLÉBÁNIÁN**

- doktori értekezés tézisei -

Moderátor: DR. SZUROMI SZABOLCS ANZELM

Készítette: LENGYEL ZSOLT

Budapest, 2016

A hatályos *Egyházi Törvénykönyv* előírja a megyéspüspök egyházmegyéje plébániáinak évenkénti, de legalább ötévenkénti látogatását. Ezt a kötelezettségét személyesen vagy egy általa megbízott személynek kell végeznie.¹

Az egyházlátogatás a püspöki kormányzati hatalom gyakorlásának legősibb formája. Az évszázadok folyamán eme intézmény egyre jelentősebbé vált, ennek köszönhetően kialakult egy konkrét formája és menetrendje. A kánoni látogatás arra irányult, hogy a püspök személyesen tudjon találkozni a klerikusokkal és a krisztushívőkkel, akik rá voltak bízva, valamint az egyházlátogatás arra is szolgált, hogy a püspök a papságot és a hívőket ösztönözze és megerősítse a hit ortodox megtartásában és a keresztény élet helyes gyakorlásában. A vizitációkat előre megfogalmazott és megküldött kérdések formájában végezték.

Már a patrisztikus időktől fogva igen nagy jelentőséggel bírt a püspök saját egyházmegyéje plébániáinak és híveinek kánoni látogatása. A kánonjog viszont már a kezdetektől fogva kifejezett módon előírja, valamint a szokásjogban is megjelenik az egyházlátogatási intézmény fontosságának hangsúlyozása, és annak rendszeres gyakorlása.

A dolgozatban arra a kérdésre szerettünk volna választ találni és adni:

1. Van-e még jelentősége és aktualitása a 21. században a kánoni látogatásnak?
2. Vajon a *Katolikus Egyháznak* nem egy idejétmúlt intézményéről van-e szó, még ha az évszázadok során mindig kiemelték annak jelentőségét, és a hatályos *Kódex* is előírja? És ha még ma is jelentős intézményként tekinthetünk rá, akkor milyen szerepet tölt be a *Katolikus Egyházban*?

Jelen dolgozat tehát a kánoni egyházlátogatás témakörét öleli fel és tárgyalja, méghozzá egy konkrét plébánia vizitációs jegyzőkönyveit bemutatva és vizsgálva. Röviden tárgyaljuk a kánoni látogatás kialakulásának egyetemes és a *váci egyházmegye* vizitációinak történetét. A korábbi dolgozatokkal szemben e téma másik perspektíváját is igyekszünk kidomborítani, amely majd a vizitáció intézményének egy magasabb szintű eljárását tárja elénk. Ez nem más volna, mint a pápa által kezdeményezett, egy adott egyházmegyében végzett ún. „apostoli vizitáció”. Röviden bemutatjuk az apostoli egyházlátogatás kialakulásának történetét, jelentőségét, okait és a „rendes püspöki” és a rendkívüli apostoli vizitáció közötti különbséget, valamint egy konkrét egyházmegye 20. században végzett apostoli vizitációját.

---

¹ Az *Egyházi Törvénykönyv*, 396.k. 1. és 2.§.

A dolgozat másik nagyobb egysége a mátraszőlősi plébánia vizitációs jegyzőkönyveinek ismertetését, vizsgálatát és az egyházközség történetét mutatja be. Jelen plébániára azért esett a választásunk, mert jelentős történelmi háttérrel bír. Az 1770-as évek derekán egy *Prinner András* nevezetű plébános elhatározta - amely döntésnek a háttérében a megyésfőpásztor határozata is állt, mi szerint a plébániát vezető lelkipásztorok számára előírta a *Historia Domus* folyamatos írását-, hogy összegyűjti és leírja a faluban és a plébánián történt jeles eseményeket, amelyek az ő szolgálatát megelőző időszakban történtek. Házról házra járta az idős embereket, és az ő elmesélésük alapján sikerült visszavezetnie és lejegyeznie a plébániatörténetet egészen az 1526-os évekig.

A *Historia Domusban* találkozunk két céhhel, amelyeknek a szabályzata ránk maradt. Jelen dolgozatban ezek konstitúcióját is tárgyaltuk. E céhekre való utalást a mátraszőlősi plébánia *visitatio canonica*iban is megtaláljuk.

A *Historia Domusban* írtak már csak azért is érdekesek lehetnek számunkra, mivel benne nem egy alkalommal találkozunk konkrét és az egyházközségre tekintettel jelentősnek bizonyuló jogszabállyal, vagy legalábbis normára való utalással. Ennek köszönhetően egyes plébániatörténetet - így pl. a mátraszőlősit is - írott jogforrásként tekinthetjük és kezelhetjük, amelyeknek segítségével visszakereshetjük az adott püspök rendelkezéseit, vagy ha azok nem találhatóak meg, akkor a plébániatörténet útmutatásul szolgálhat egy konkrét jogi kérdés, vagy joghézag tisztázására, ill. kitöltésére.

Szerény meglátásunk szerint a vizitáció intézménye még ma is aktuális. Számos egyházmegyében jelenleg is végzik. Jelen kormányzati hatalom által a megyéspüspök a felügyeleti jogát gyakorolja. E cselekménnyel garantálja azt, hogy az egyházmegyéjében szolgálatot teljesítő klérusok megfelelően végezzék a feladatukat, továbbá a papság és a krisztushívők egyaránt kellően tiszteletben tartsák és megőrizték az egyház tanítását, hagyományát, az egyetemes és a részleges jogszabályait. E vizsgálatoknál megfigyelhető - mivel az egyház elsődleges küldetése közé számít a megszentelői feladat, így a nyilvános istentisztelet -, hogy a vizitációs kérdések jelentős része a liturgikus előírások megtartására irányultak. Így pl. vajon méltó helyen őrzik-e az Oltáriszentséget? Erre tekintettel egyes főbb liturgikus kérdéseket is tisztázni fogunk.

Jelen dolgozat arra akar elsősorban rámutatni, hogy még ma is van jelentősége, és nem veszítette el aktualitásukat az apostoli és az egyházmegyei vizitáció. Hiszen még manapság is fontos az, hogy egy egyházmegye főpásztora jó kapcsolatot ápoljon a rá bízott lelkipásztorokkal és hívekkel, valamint az is lényeges, hogy ha valamilyen visszaélést tapasztal, akkor azt igyekezzen atyaként, jó pásztorként orvosolni.

1. Az első fejezetben láthattuk a kánoni látogatás intézményének történeti alakulását. Az egyházlátogatás gyökerei már a Szentírásban is megtalálhatók. Az intézmény további fejlődését, szabályozását és létének fontosságát a patrisztikus és középkori zsinatok is hangsúlyozták. Ennek következtében jelentek meg a püspökök normáin együtt a penitenciáris könyvekre emlékeztető vizitációs könyvek, amelyek elősegítették a kánoni látogatások előkészítését, gyors és rugalmas lebonyolítását. Már a 8. századtól kezdve különbséget tesznek a kánoni és az egyházmegyei vizitációk között. Az egyházmegyei vizitációt általában valamilyen visszaélés miatt, tehát rendkívüli esetben gyakorolta a püspök vagy megbízottja. A rendszeres vizitáció egyrészt pásztori feladat volt, másrészt pedig a kormányzati hatalom gyakorlásának módja volt. A püspök a vizitációt általában a bérmlás szentségének kiszolgáltatásához kötötte. A patrisztikus időszakban és a korai középkorban megfogalmazott egyházmegyei vizitációs előírások, kánonok és szokások mindegyikét összegyűjtve megtaláljuk a *Decretum Gratian*ban. E korszakban a püspöki vizitáció egészen más jelentőséggel bírt – összehasonlítva az archidiakónus által végzett egyházlátogatással. Már csak mint magasabb egyházkormányzati aktust említik, amelynek az volt a lényege, hogy magasabb egyházkormányzati szinten tudják ellenőrizni az egyházi életet, vagyis csak a „legfőbb ellenőrzés jogát akarták ily módon gyakorolni”. Az 1287-es *Würzburgi Zsinat* értelmében „a rendes egyházi kormányzat csak a bérmlás szentségének kiszolgáltatása végett igényli, hogy a püspök időnként személyesen meglátogassa a vidéki egyházakat.”²

2. A 12. században jelenik meg és III. Ince pápa idejében alakult ki a kánoni látogatás három fajtája: 1. ex officio, ez olyan köztudott, ismert bűncselekményeknél járt el, amikor valaki nyilvánosan követett el valamilyen büntetést. 2. a „cum promovente” eljárásnál a bíró valakit megbízott a bizonyítékok összegyűjtésével, és azokat vizsgálta felül a bíró. 3. a „super reformatione ecclesiae” egy egész közösség (pl. plébániai vagy szerzetesi közösség) vizsgálatát jelentette.³

A nagy kiterjedésű egyházmegyében a püspök nem tudta elvégezni az évenkénti kánoni egyházlátogatást, ezért archidiakónusokat (főespereseket) küldtek a feladat elvégzésére. A 12. században már saját hatalomként (potestas ordinaria) alapján végezték a szolgálatukat. A látogatások gyakran nem vitték előre az egyházi élet fejlődését, mivel néhány püspök és főesperes visszaélt a helyzetével. A zsinatok törekedtek eme túlkapásokat visszaszorítani az általuk hozott normák által.

---

² TIMON, Á., *A visitatio canonica a magyar egyházjogban*, 4.

³ BEAL, J. P., *The apostolic visitation of a diocese: a canonico-historical investigation*, in 49 *The Jurist* (1989) 353.

3. A *Trentói Zsinaton* az atyák a XXIV. szesszió – amely 1563. november 11-én volt – három alapelvet fogalmaztak meg, amelyeket a püspököknek a látogatás alkalmával szem előtt kellett tartaniuk: 1. a látogatás kötelezettségét, 2. a pásztori feladatot újból vissza kell helyezni a püspök kezébe, 3. a látogatás lelkipásztori és lelki céljainak megerősítését.⁴ A Zsinat tehát visszahelyezte a püspök kezébe a látogatás feladatát és kötelezettségét, és egyedül a püspök végezhetette saját jogon (*potestas ordinaria*) azt, valamint ettől fogva a püspök olyan személyeket küldhetett maga helyett vizitálni, akik valóban becsületesen és lelkiismeretesen látták el ezt a feladatot.

4. Az 1917-es CIC összegyűjtötte a korábban meghozott rendeleteket: amely értelmében az ordináriusnak kötelessége volt legalább ötévenként személyesen vagy megbízottja útján kánonilag meglátogatni az egyházmegyéje területén működő plébániákat és a Szentszék speciális mentességét nem élvező szerzetes intézményeket. Ha ezt a feladatát nem tudta elvégezni súlyos okból, mert pl. törvényesen akadályoztatva volt, akkor ebben az esetben ki kellett jelölnie az általános helynökét vagy másik két papot kellett küldenie a vizitáció elvégzésére.

5. A *II. Vatikáni Zsinat* vizitációról szóló tanítása, a hatályos Törvénykönyv kánoni látogatásra vonatkozó kommentárjai és az *Apostolorum Successores* is arra ösztönzi a püspököket, hogy a látogatás már ne adminisztratív jellegű legyen, hanem inkább pásztori, atyai. Az adminisztratív feladatokat azon papok lássák el, akik a püspököt elkísérik a vizitációra. Az általunk bemutatott 21. századi pestszentlőrinci plébániai látogatás is a személyes, atyai találkozás gondolatát tükrözi számunkra. Ez az alapos vizitáció is megmutatta, hogy a kánoni látogatás a Katolikus Egyháznak nem egy idejétmúlt intézménye.

6. A dolgozat második részében kitérünk még az apostoli egyházmegyei vizitációkra. Mivel ez a típusú egyházlátogatás a pápa által kezdeményezett egyházkormányzati hatalom gyakorlását jelenti, éppen ezért az apostoli látogatás a püspöki egyházmegyei látogatáshoz képest egy „magasabb szintű” intézmény, ugyanis ezáltal a pápa a primátusát, a legfőbb kormányzati hatalmát gyakorolja. Mivel a pápa nem tudott mindenhol személyesen jelen lenni, és a pásztori felügyeletét gyakorolni, ezért a hatalmát a követői és helyettesei által gyakorolta. Az egyházmegyei és tartományi zsinatokra, a részegyházakban felmerülő problémák megoldására és a királyi udvarokba követeket, ún. legátusokat küldött, akiket azzal a feladattal bízott meg, hogy a pápa nevében elnököljenek, vizsgálják ki az egyes ügyeket, majd informálják a pápát, vagy egyszerűen csak képviseljék az ő személyét. Eleinte

---

⁴ MIRAGOLI, E., *La visita pastorale: „anima regiminis episcopalis*, in *Quaderni di Diritto Ecclesiale*, 6 (1993) 128. Lásd még: KOVÁCS, J., *Visitatio canonica a gyulai plébánián (1715-1993)*, 28.

a pápának kellett beszámolniuk az ügy menetéről, majd később az egyik Kongregációnak, amely informálta a pápát a vizitáció eredményéről. A legátusok intézményéből alakult ki a nunciusok intézménye. Az apostoli vizitáció intézményére, amely még ma is működik, a *Seattle-i Egyházmegye* 1983. november 2-8. között történt vizitációját tárgyaltuk, amelyet *James Hichey washingtoni* érsek végzett *II. János Pál* pápa megbízásából. A vizitálás tárgyat, amint láttuk, az egyházmegyei bírósági gyakorlat, a liturgikus és szentségi fegyelem, a szemináriumi képzés, a hit és erkölcs területén felmerülő kérdések képezték.

7. A dolgozat harmadik része magába foglalta a váci egyházmegyei vizitációk történetét, vizitáló püspökeit és jegyzőkönyveit, amelyek között megtaláljuk a mátraszőlősi plébánia vizitációs dokumentációit.

A mátraszőlősi plébániatörténet egészen az 1526-os mohácsi vészig visszavezethető. Szőlősnek már 1542-ben saját plébánosa volt. Egy ideig a plébániát az ecsegi lelkipásztorok és a pásztói ciszter szerzetesek látták el. A község 14. századi gótikus, többször is átalakított temploma jelenleg is a falu ékessége. 1611-ben az Üdvözítő (Salvatore), 1697-ben Havas Boldogasszony (Madonna della Neve), végül 1715-ben Szent Erzsébet tiszteletére ajánlották. A plébánia háza 1794-ben épült, amelyet 1971-től folyamatosan renováltak. 1984-től a plébániát Pásztóhoz csatolták a községgel együtt.

8. A szőlősi *Historia Domus* nem csupán az egyházközség történetét mutatja be, hanem több alkalommal találkozunk benne konkrét és az egyházközségre tekintettel jelentősnek bizonyuló jogszabállyal, vagy legalábbis normára való utalással. Ennek köszönhetően a mátraszőlősi plébániatörténetet írott jogforrásként tekinthetjük és kezelhetjük, amelyeknek segítségével visszakereshetjük az adott püspök rendelkezéseit, vagy ha azok nem találhatók meg, akkor a plébániatörténet útmutatásul szolgálhat egy konkrét jogi kérdés, vagy joghézag tisztázására, ill. kitöltésére.

A mátraszőlősi vizitációs jegyzőkönyveket illetően a következők maradtak ránk: az 1715-ös, 1733-as, 1773-as!, 1779-es 1746-os és az 1829-es. Ezekből a dokumentációkból is jelentős ismeretre tehetünk szert a plébániai élettel kapcsolatosan. Mind a *Historia Domus*ban, mind pedig a vizitációkban nem csupán egyháztörténeti adatokkal találkozhatunk, hanem kortörténettel, társadalom-, gazdaság-, népesség-, művészet- és erkölcstörténettel egyaránt. Ezenkívül a vizitációs jegyzőkönyvek nemegyszer magánszerződésként kezelendők, amelyek rendelkeznek a papság, az egyházban szolgálatot teljesítő krisztushívők, tanítók illetményeiről, jogairól és kötelezettségeiről. A 19. századtól kezdve már kétoldalú szerződésként kezelték őket.

A mátraszőlősi egyházlátogatási jegyzőkönyvek – különös tekintettel az 1829-es dokumentum – rögzíti a plébánia jelentősebb (korábbi) eseményeit, plébánosait, szentségi életét, ingóságait és ingatlanjait, a községben szolgálók jövedelmeit.

Mindegyik vizitációs jegyzőkönyv megemlíti a plébánián működő Szent Miklós Püspökről nevezett és a Boldogságos Szűz Mária Szeplőtelen Fogantatásáról nevezett céheket, amelyeket szerény meglátásunk szerint Berkes András vikárius 1702-i jóváhagyása után már nem közönséges céhként kell kezelnünk, hanem mint fraternitast, testvérületet, bár a nevükben továbbra is a céh megnevezés szerepelt.

A 20. és 21. századból nem maradt ránk mátraszőlősi vizitációs jegyzőkönyv. Jelenleg az Váci Egyházmegyében a megyés püspök rendelete értelmében az esperesek látogatják a plébániákat.

A látogatások menetét a CIC nem szabályozza. Iránymutatóként a korábbi korok, valamint a hatályban lévő dokumentumok és részleges normák (pl. tartományi és egyházmegyei zsinatok határozatai) és az ordinárius szabályozzák, illetve kell, hogy szabályozzák.

9. Jelenkor egyházi dokumentumainak és kánonjogászainak többsége az atyai egyházlátogatást hangsúlyozzák. A korábbi évszázadok gyakorlata viszont arra mutat rá, hogy nem csupán ún. atyai vizitációkat végeztek, amikor a megyésfőpásztor vagy megbízottja egy-egy plébániát meglátogatott, hanem a látogatásokat adminisztratív, ellenőrző aktus is jellemezte. A 21. századi vizitációk alkalmával bizonyára szükséges, hogy a püspök jó pástorként, atyaként végezze e feladatát, hiszen erre ösztönözik a kánoni látogatásról szóló dokumentumok, ugyanakkor pedig azt is fontosnak érezzük, hogy az alapos, ügynevezett adminisztratív eljárás arculatát is tükrözze a vizitáció, amely az egyház zavartalan működését, lelki, tanításbeli egységét, és a lelkek üdvét („salus animarum”) szolgálja és garantálja. Meglátásunk szerint tehát a két látogatási forma és mód együtt is működőképes, vagyis az egyik nem zárja ki a másikat.

A vizitáció pasztorális aktualitását és jelentőségét nem lehet megkérdőjelezni. A látogatások által az egyház speciális módon viheti véghez küldetését: átadhatja és újraevangelizálhatja a különböző kultúrákban élő emberiséget, és új tapasztalatok által megalapozhatja a lelkipásztorkodás módját, amelyre Krisztus küldi egyházát.

Az *Ecclesia Imago* püspököknek szóló direktórium 166. pontja jól kifejti a püspöki látogatás lényegét, amely a következőképpen szól: „A pástori látogatás egy apostoli cselekedet és egy kegyelmi esemény, amely valamiképpen tükrözi azt az egyedülálló és

egészen csodálatos vizitációt, amelyet a "legfőbb pásztor" (1Pt 5,4), „lelkünk legfőbb pásztora” (1Pt 2,25) Jézus Krisztus végzett, amikor meglátogatott és az ő népévé tett minket.⁵

10. A dolgozat eredményét illetően megállapíthatjuk, hogy sikerült indirekt módon kimutatni az apostoli és a főpásztori vizitáció közötti azonosságokat, illetve különbségeket. Egyik ilyen különbség a két intézmény között, hogy az apostoli egyházlátogatás többnyire rendkívüli esetben történik, míg az egyházmegyei vizitációt maga a hatályos Törvénykönyv egyértelműen kötelező jelleggel előírja a megyéspüspök számára. Az előbbi megállapítás alapján szerény meglátásunk szerint és jelen dolgozat alapján levonhatjuk azt a következtetést, hogy létezik az egyházlátásnak egy rendes és rendkívüli formája. A rendes az, amikor az Egyházi Törvénykönyv írja elő, a rendkívüli pedig az az eset, amikor valamilyen visszaélést tapasztalnak egy részegyházban, plébániaközösségben.

A másik különbség, hogy a püspök által végzett vizitációt a megyéspüspök mindig a saját jogán gyakorolja, viszont az apostoli vizitációt végző püspök delegált hatalomként látja el a látogatást. Az viszont közös bennük, hogy mindkét vizitációs forma esetén lehet delegálni a látogatást.

A harmadik dolog, amely a dolgozat eredményeként megfogalmazható, hogy a rendes kánoni látogatáshoz, amelyet a püspök végez, nem kötődik titoktartási kötelezettség, mivel a vizitáló püspök nem csupán a plébánossal és az egyházközösségben szolgáló papsággal, hanem a plébánia közösség tágabb körével találkozik és informálódik tőlük a plébánia életéről. Az apostoli vizitációk viszont kifejezetten a titoktartás kötelezettsége mellett történnek, és szűkebb körrel, tehát nem az egész plébániaközösséggel találkozik a vizsgálatot végző püspök. Láttuk, hogy az apostoli vizitáció elrendeléséhez már az elkövetett visszaélések „publica fama”-ja, a szóbeszéd elterjedése is elegendő. Ez azt a gondolatot erősítette meg bennünk, hogy a Katolikus Egyház előjáróinak kötelessége rövid időn belül kivizsgálni minden olyan esetet, és megfelelő módon eljárni azokban az ügyekben, amelyet tudomására hoztak, és amely közmegebotránkozást válthat ki a krisztushívőkben.

Azt is fontosnak érezzük hangsúlyozni, hogy a vizitációs kérdéseket mindig az adott kultúrkörben, a kornak megfelelően kell alakítani, az egyház tanítását és jogszabályait figyelembe véve.

---

⁵ „La visita pastorale è un’azione apostolica, è un evento di grazia che riflette in qualche modo l’immagine di quella singolarissima e del tutto meravigliosa visita, per mezzo della quale „il pastore sommo” (1Pt 5,4), il vescovo delle anime nostre (1Pt 2,25) Gesù Cristo ha visitato e redento il suo popolo.” (*Ecclesiae Imago*, 166. p. MIRAGOLI, E., *La visita pastorale: „anima regiminis episcopalis”*, 149.)

Jelen dolgozat röviden liturgikus szabályokat is tárgyalt, amelyre részletesebben is sor kerülhetett volna, azonban ez már egy másik doktori munka témakörét, terjedelmét és a szabályok részletezés ismertetését foglalhatná magában.